

BÁLINT GYÖRGY

NÉHÁNY SZÓ

A DETEKTÍVREGÉNYRŐL

Pesti Napló, 1938. október 2.

„Mulholland gyanakszik» – mondta Jackson és hanyag eleganciával pipára gyújtott. Ez már nagyon régen volt, valamikor a XIX. században, mely füstösen és titokzatosan terült el a Themze mindkét partján. A véryomok még nem is látszottak, de Mulholland már gyanakodott és ezt Jackson rögtön észrevette. Azóta nem állt be lényeges változás, legfeljebb annyiban, hogy a vérfoltok megjelentek és elszaporodtak. Mulholland még mindig gyanakszik és Jackson ezt még mindig hanyag eleganciával közli. Nem csoda, hogy a dolognak lassankint híre ment az egész világon és öt földrész emberei sárga és más élénkszinű könyvecskékben izgatottan kutatják a titok nyitját. Mindenkit érdekel, hogy végül rájön-e Mulholland, hogy mi lesz Jackson-nal és főleg, hogy ki a tettes. Utkaparókat és egyetemi tanárokat, háztartási alkalmazottakat és államférfiakat egyforma feszültségben tart ez a probléma.

A detektívregény elterjedtebb kábítószere, mint az ópium vagy a futballmeccs. Olyan tömegjelenség, hogy már doktori disszertáció is készült róla a budapesti egyetemen. »Az angol thriller irodalom« a címe ennek a nagyon érdekes füzetnek, mely tudományos módszerességgel foglalja össze a hátborzongató és izgalmas (*thrilling*) regények műfajait és főbb sajátosságait. Bármit tartunk is e kissé gyanús műfajokról, mindenesetre tudomásul kell őket vennünk, mint korunk alapvető emberi tüneteit, vagy, stílszerűbben szólva, bűnjelkait.

Valószínűnek látszik, hogy detektívregények azért vannak, mert szükség van rájuk. Mint a doktori értekezés írója, Halász Judit megjegyzi, a detektívregény »egyaránt kielégíti az olvasó érzelmi és értelmi igényeit. Az érzelmit a belső feszültség eszközeivel, az értelmet a megoldhatatlannak látszó rejtély problémájával, amit az olvasó a detektívvel együtt bogozhat ki. Az emberek mindig szerették az ilyen rejtélyeszerű formát. A keresztretjtvény és a detektívregény lényegében azonos alapra vezethető vissza.«

[...] A sárga könyvek olvasója, a szabályos polgár, a korrekt üzletember, a kifogástalan családapapa szabadon és veszélytelenül kacérkodhat a bűnnel. Az elvetemült Jackson bűnözők helyett, bevezeti a bűn száz rejtékhelyére, lehetővé teszi számára, hogy beleélje magát az ő helyzetébe, hogy vele bűnözzen – teljesen veszélytelenül. Mulholland, az éles eszű és

aranyos kedélyű mesterdetektív, aki kezdettől fogva gyanakodott, végül mindent kinyomoz, ártalmatlanná teszi Jackson – az olvasó pedig megkönnyebbülten teszi le a könyvet, úgy érzi, hogy vad kalandokat élt át és sértetlenül érkezett vissza karosszékébe. Jó volt játszani a bűnnel, de még jobb, hogy Mulholland idejében közbelépett, véget vetett a kísértésnek, minden homályt könyörtelen logikával megvilágított és győzelemhez segítette a polgári erkölcsöt. A titok, ha nem fejtjük meg idejében, demoralizál. Nietzsche mondja, hogy aki sokáig néz az örvénybe, arra az örvény visszanéz. A detektívregény, mely az élet ősi borzalmaiból és talányaiból ád izelítőt, gyorsan véget ér, még mielőtt az örvény visszanézhetne a kíváncsi, de félénk olvasóra. Az éber Mulholland vigyáz, hogy az izgalom és nyugtalanság senkinek az étvágyát és munkakedvét meg ne zavarja.

Másnap természetesen új sárga könyv következik, a javíthatatlan Jackson új homályos cselekedeteivel. Mert e műfaj, azonkívül, hogy kényelmes borzongást adagol, még egy nagy szolgálatot tesz: elfeledtet. Az olvasó személyisége háttérbe szorul, környezete eltűnik, napi problémái köddé válnak, amíg detektívregényt olvas. A valóság nyomását nem érzi ezalatt: teljesen belefeledkezik egy másik valóságba, melyhez tulajdonképpen semmi köze. Oscar Wilde szerint az úriember sohasem avatkozik a saját magánügyeibe. A detektívregény lehe-

Bálint György

tővé teszi, hogy egyidőre »úriemberré« váljunk ilyen értelemben. Tökéletesen megvéd magánügyeinktől, ami, valljuk be, felbecsülhetetlen jótétemény.

Én is híve vagyok a detektívregénynek, némi fenntartással. Szeretném, ha egy árnyalattal bonyolultabb és valószínűbb volna. Ha hősei nem volnának egyszínűen jók és egyszínűen gonoszak; ha a gyilkossággal kapcsolatban nemcsak az volna a probléma, hogy ki követte el, hanem az is, hogy miért. Ha nemcsak az derülne ki, hogy hány órákor ment Jackson az épületbe, hanem az is, hogy milyen befolyással volt elhatározására egy gyermekkori élmény és a nemzetközi olajkartell terjeszkedése. Ha a regény nem érne véget a tettes elfogásával, hanem azt is megmutatná, hogyan hat rá később tettének emléke, hogyan intézi el a kínos ügyet önmagával és a társadalommal. Szóval: szeretném, ha a detektívregény mélyebb, igazabb titkokkal is szolgálna, ha nem féltené olvasóját túlzottan az örvénytől, ha döntőbb megrázkódtatásokat okozna, ha a fásasztó magánéletből nem a giccs sima világába gördítene, hanem felrepítene a nehezen megfogható valóság és magaslati levegőjébe. Olyan detektívregényt szeretnék, melyet még Agatha Christienél is erőteljesebb szerző írna.

Mondjuk Dosztojevszkij.” ♦♦

